

KESKKONNAMAKSUD — KESKKONNAKAITSE MAJANDUSLIKUD MEETMED

Eda Grüner, Kersti Salu, Kaia Oras
Statistikaamet

Tea Nõmmann

Säästva Eesti Instituut, Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna keskus

Koos majanduse arenguga on suurenenud ka surve keskkonnale, mistõttu on hakatud pöörama järjest suuremat tähelepanu keskkonnaga seotud majandushoobadele (keskkonnamaksud, kaubeldavad saasteload jm), et negatiivset keskkonnamõju vähendada. Eestis on paljude riikide eeskujul hakatud rakendama ökoloogilist maksureformi, mis näeb ette ressursside ja saaste märksa suuremat maksustamist ja tööjõumaksude vähendamist. Eestis oli plaanis tõsta keskkonnamaksumäärasid ja langetada tulumaksumäära. Kuigi majandussurutise tõttu tulumaksumäära langetamine peatati, pole ökoloogilist maksureformi siiski päevakorrast maha võetud: keskkonnamaksud on endiselt majanduslikud meetmed, millega soovitakse muuta tarbimis- ja tootmisharjumusi keskkonnasõbralikumaks ja majandust tõhusamaks. Eestis laekus 2007. aastal keskkonnamaksudest riigile tulu 5,9 miljardit krooni.

Eestis on keskkonnatasud kasutusel alates 1991. aastast (Kraav, Lüpsik 2008). Keskkonnatasusid on Eestis traditsiooniliselt peetud keskkonnamaksudeks, millega maksustatakse loodusressursi kasutamist ning heitmete ja jäätmete juhtimist pinnasesse, vette ja õhku. Keskkonnatasud ei ole olemuselt tegelikult maksud, sest tasud eeldavad vastuteene olemasolu ehk teisisõnu otsest vastet kauba või teenuse vormis (Ulst, Hanson 1996). Näiteks maavara kaevandamise õiguse tasu maksmisel antakse õigus lubatud mahus kaevandada maavara. Maksudel sellist vastuteenet ei ole.

Keskkonnamaksudesse hõlmatakse kõik keskkonnaga seotud tasud, maksud, aktsiisid ja riigilõivud

Euroopa Liidu Statistikaamet Eurostat käsitleb keskkonnamaksude all kõiki keskkonnaga seotud makse, tasusid, aktsiise ja riigilõive. Keskkonnamaksude mõiste on Eurostat (2001) sõnastanud nii „keskkonnamaks on selline maks, mille kehtestamise aluseks on tõestatud, spetsiifilise negatiivse keskkonnamõju füüsiline ühik (või sellega sarnane asendaja)“. Sealt tuleb välja, et keskkonnamaksud ei ole määratletud ainult maksu eesmärgi järgi, vaid määrav on maksu kehtestamise alus ja selle mõju keskkonnale. Kuigi sageli seostatakse keskkonnamakse ka tarbimismaksudega, siis kõik tarbimismaksud ei kuulu keskkonnamaksude hulka. Välja jääb näiteks käibemaks (Eurostat 2001).

Keskkonnamaksude maksubaas on väga lai ja seetõttu grupeeritakse keskkonnamakse valdkonna järgi. Selles artiklis on keskkonnamaksud vastavalt Eurostati (2001) juhendile jaotatud neljaks (iga maksukategooria järel on välja toodud Eestis kehtivad keskkonnamaksud):

- **saastemaksud** — saastetasu saasteainete heitmisel välisõhku, veekogudesse, põhjavette ja pinnasesse, saastetasu jäätmete kõrvaldamise eest, pakendiaktsiis;
- **ressursimaksud** — maavara kaevandamisõiguse tasu, vee erikasutusõiguse tasu, kalapüügiõiguse tasu, kasvava metsa raieõiguse tasu ja jahipiirkonna kasutusõiguse tasu;
- **energiamaksud** — kütuseaktsiis, elektriaktsiis;
- **transpordimaksud** — raskeveokimaks, riigilõiv mootorsõidukite, laevade ja õhusõidukite registreerimise eest.

Statistikaamet koondas Eesti keskkonnamaksude andmed ühtsesse andmestikku

Statistikaamet tegi 2008. aastal Eurostati rahastamisel uuringu „Keskkonnamaksud“. Uuringu käigus loodi esimest korda ühtne keskkonnamaksude andmestik, mille abil saadi ülevaade sellest, kui suur on riigi keskkonnamaksutulu maksuliigi järgi ja milline on keskkonnamaksujaotus. Ühtse keskkonnamaksude andmestiku loomiseks kasutati mitme

riigiinstitutsiooni (nt Keskkonnaministeeriumi, Rahandusministeeriumi, Maksu- ja Tolliameti) andmeid. Et uuring hõlmas keskkonnamakse ainult ühe aasta (2007) kohta, siis ei võimalda see anda ammendavat hinnangut keskkonnamaksude tõhususe kohta Eestis. Siiski on uuring hea lähtekoht tulevasteks samalaadseteks uuringuteks ja andmete kogumiseks. Detailsete tulemuste ja meetodika kirjeldusega saab tutvuda Statistikaameti tehtud uuringu lõpparuandes „Environmental taxes“ (139 lk). Makstud keskkonnamaksude absoluutväärtusi ja osatähtsust 2007. aastal võib näha tabelis 1 iga maksu kohta eraldi^a.

Tabel 1 **Makstud keskkonnamaksud liigi järgi, 2007**
Table 1 *Paid environmental taxes by type of tax, 2007*

Keskkonnamaksu liik	Tuhat krooni Thousand kroons	%	Type of environmental taxes
Energiamaksud:	3 676 033	70	Energy taxes:
Kütuseaktsiis	3 676 033	70	Fuel excise duty
Ressursimaksud:	694 053	13	Resource taxes
Maavara kaevandamisõiguse tasu	306 177	6	Mineral resources extraction charge
Kasvava metsa raieõiguse tasu	214 443	4	Forest standing cutting charge
Vee erikasutusõiguse tasu	148 964	3	Water abstraction charge
Kalapüügiõiguse tasu	17 839	0	Fishing charge
Jahipiirkonna kasutusõiguse tasu	6 630	0	Hunting charge
Saastemaksud:	740 414	14	Pollution taxes
Saastetasu jäätmete kõrvaldamise eest	380 809	7	Waste disposal charge
Saastetasu saasteainete heitmisel välisõhku	298 115	6	Air pollution charge
Saastetasu saasteainete heitmisel veekogudesse, põhjavette ja pinnasesse	60 700	1	Water pollution charge
Pakendiaktsiis	790	0	Packaging excise duty
Transpordimaksud:	171 504	3	Transport taxes
Raskeveokimaks	68 055	1	Heavy goods vehicle tax
Riigilõiv mootorsõiduki registreerimise eest	99 017	2	State fee for registration of motor vehicles
Riigilõiv õhusõidukite registreerimise eest	3 027	0	State fee for registration of aircraft
Riigilõiv laevade registreerimise eest	1 405	0	State fee for registration of vessels
Kokku	5 282 004	100	Total

Allikas: Statistikaameti uuring „Keskkonnamaksud“.
Source: Statistics Estonia's survey „Environmental taxes“.

Keskkonnamaksude tulu riigieelarves ja kohalike omavalitsuste eelarves

Keskkonnamaksude tulu (jooksevhindades) on ajavahemikus 2001–2007 pidevalt suurenenud (joonis 1). See on tingitud nii maksumäärade tõstmisest kui ka nõudluse suurenemisest. 2007. aastal laekus riigile (riigieelarvesse ja kohalikku eelarvesse kokku) 5,9 miljardit krooni keskkonnamaksutulu, mida oli 2,5 korda rohkem kui 2001. aastal.

Suurima osa keskkonnamaksude tulust hõlmab kütuseaktsiis

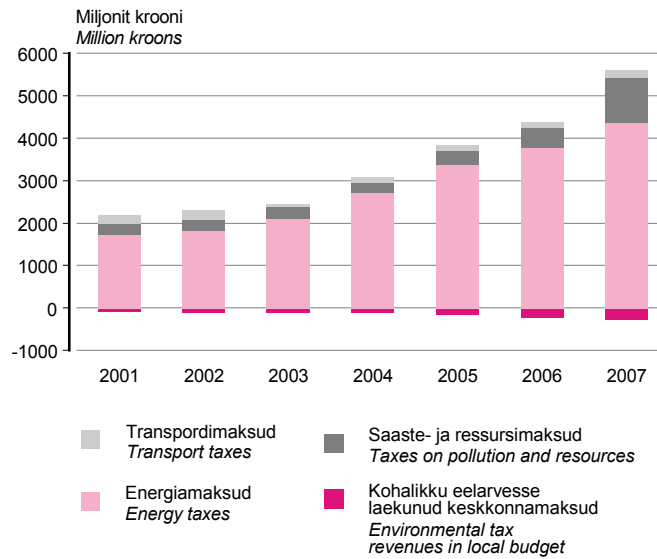
Suurima osa keskkonnamaksudest hõlmab kütuseaktsiis, mille aktsiisimäär on ajavahemikus 2001–2007 tõstetud vastavalt Euroopa Liidu energiatoodete direktiivile. Loodusvara kasutusõiguse tasude ja saastetasude määr on samuti tõstetud: 1996. aastast on saastetasumäärad tõusnud keskmiselt 20% aastas ja loodusvara kasutusõiguse tasud 5–10% aastas. 2006. aastal toimus keskkonnatasumäärade hüppeline kasv (Kraav, Lüpsik 2008).

2007. aastal said kohalikud omavalitsused keskkonnatasust kokku 267 miljonit krooni tulu: 166 miljonit krooni laekus maavara kaevandamisõiguse tasust, 68 miljonit krooni vee erikasutusõiguse tasust ja 34 miljonit krooni jäätmete kõrvaldamise saastetasust.

^a Statistikaameti uuringu järgi saadi 2007. aastal makstud keskkonnamaksude summaks 0,6 miljardit krooni väiksem summa, kui tuli välja riigieelarvesse laekumisest. See vahe on tingitud kütuseaktsiisi maksmise ja laekumise erinevusest. Keskkonnamaksujaotus põhines tegeliku kütuse tarbimise andmetel, mille põhjal hinnatud kütuseaktsiis oli väiksem kui kütuseaktsiisitul riigieelarves. See erinevus võib olla tingitud asjaolust, et kütuse jaemüüjad olid maksanud sissetoodud kütuse eest ära aktsiisi, kuid tarbijad ei jõudnud kogu imporditud kütust aasta lõpuks ära osta.

Joonis 1 **Riigieelarvesse ja kohalike omavalitsuste eelarvesse laekunud keskkonnamaksude tulu Eestis^a, 2001–2007**

Figure 1 *The revenues of environmental taxes in state and local budget in Estonia^a, 2001–2007*

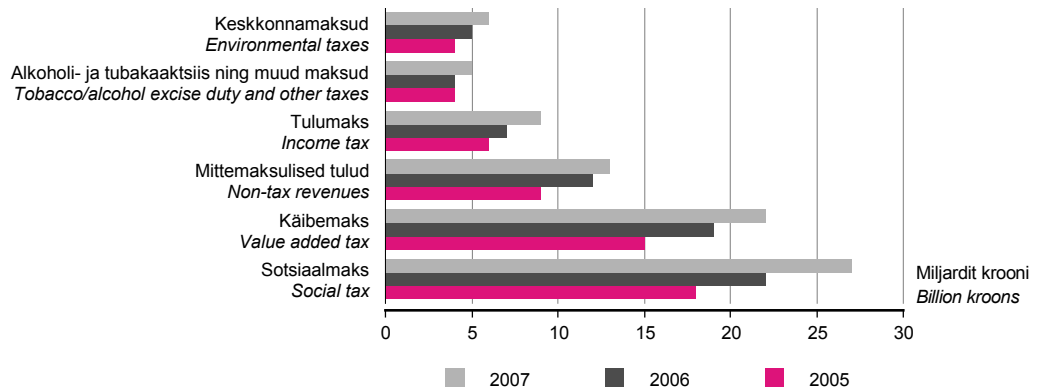
^a 2001–2006 Eurostati andmed, 2007 Rahandusministeeriumi ja Statistikaameti andmed.

^a 2001–2006 Eurostat data, 2007 data of the Ministry of Finance and Statistics Estonia.

Riigieelarvesse laekus 2007. aastal 5,6 miljardit krooni keskkonnamaksutulu, mis oli eelarvest 7%. Riigieelarve tulud aastatel 2005–2007 on esitatud joonisel 2. Suurimad riigieelarve tuluallikad on sotsiaal- ja -käibemaks. 2007. aastal laekus riigieelarvesse 27 miljardit krooni sotsiaal- ja 22 miljardit krooni käibemaksu. Vaatamata sellele, et aastatel 2005–2007 keskkonnamaksutulu riigieelarves absoluutväärtustes suurenes (4,1-st miljardist 5,6 miljardi kroonini), on keskkonnamaksude osatähtsus kogutuludes vähenenud 7,3%-st 6,7%-ni. See võib olla tingitud kiire majanduskasvu tingimustes suurenenud maksutulude laekumisest.

Joonis 2 **Tulud riigieelarves, 2005–2007**

Figure 2 *Revenues in state budget, 2005–2007*

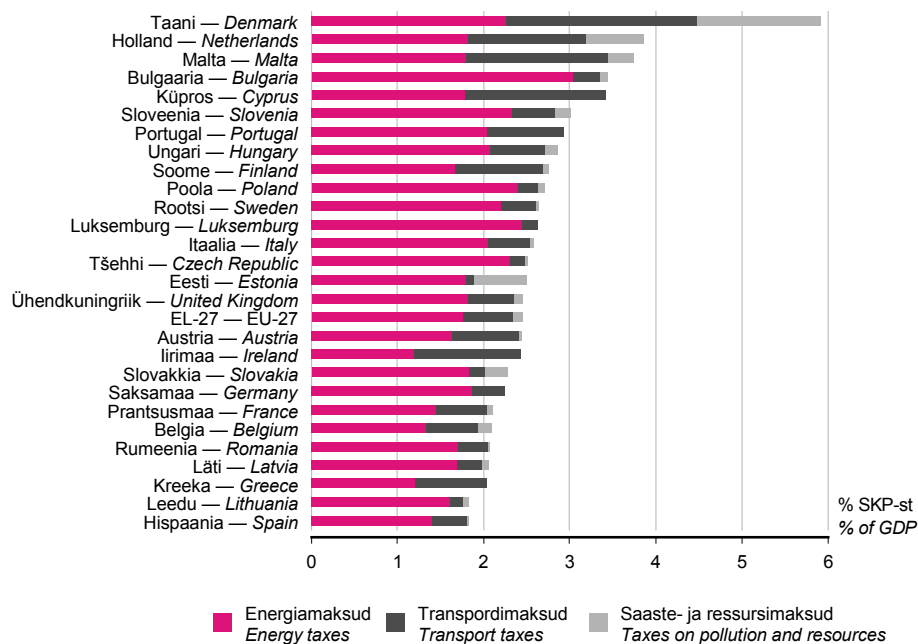
Allikas: riigieelarve laekumiste aruanded (s.a.); Statistikaameti uuring „Keskkonnamaksud“.

Source: Report of state tax revenues; Statistics Estonia's survey „Environmental taxes“.

2007. aastal oli Eestis keskkonnamaksude tulu 2,5% SKP-st — selline oli ka Euroopa Liidu keskmine

2007. aastal hõlmas keskkonnamaksude laekumine Eestis 2,5% sisemajanduse koguproduktist (SKP-st). Eurostati andmetel oli 2007. aastal keskkonnamaksutulu Euroopa Liidus keskmiselt 2,5% SKP-st (joonis 3). Teistest märkimisväärselt suurema keskkonnamaksude osatähtsusega oli Taani, kus keskkonnamaksud hõlmasid lausa 5,9% SKP-st. Väiksem suhtarv oli Leedus ja Hispaanias, kus keskkonnamaksud olid 1,8% SKP-st.

Joonis 3 Euroopa Liidu liikmesriikide keskkonnamaksude osatähtsus SKP-s, 2007
 Figure 3 The share of environmental taxes from GDP in Member States of the European Union, 2007

Allikas: Eesti andmed Statistikaameti uuringust „Keskkonnamaksud“, teiste riikide andmed — Eurostat.
 Source: data on Estonia — Statistics Estonia's survey „Environmental taxes“, Data on other countries — Eurostat.

Kui võrrelda Eesti keskkonnamaksude struktuuri teiste Euroopa Liidu riikidega, siis Eestis on transpordimaksude osatähtsus keskkonnamaksudes kõige väiksem. Keskmiselt olid Euroopa Liidus transpordimaksud energiamaksude järel suuruselt teises grupis, hõlmates keskkonnamaksudest 24%. Eestis oli vastav transpordimaksude osatähtsus vaid 3%. Mainitu on põhjendatav sellega, et Eestis ei ole veel kehtestatud mujal Euroopa Liidus levinud sõiduautode aastamaksu ja teekasutustasu.

Keskkonnamaksude tõhusus

Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon (OECD) (2006) on nimetanud kuus aspekti, mida tuleks arvestada keskkonnamaksude efektiivsuse hindamisel: keskkonnatõhusus, majandussektorite konkurentsivõime, mõju kodumajapidamiste sissetulekutele, administratiivsed kulud, poliitiline aktsepteeritavus, koosmõju teiste poliitikameetmetega.

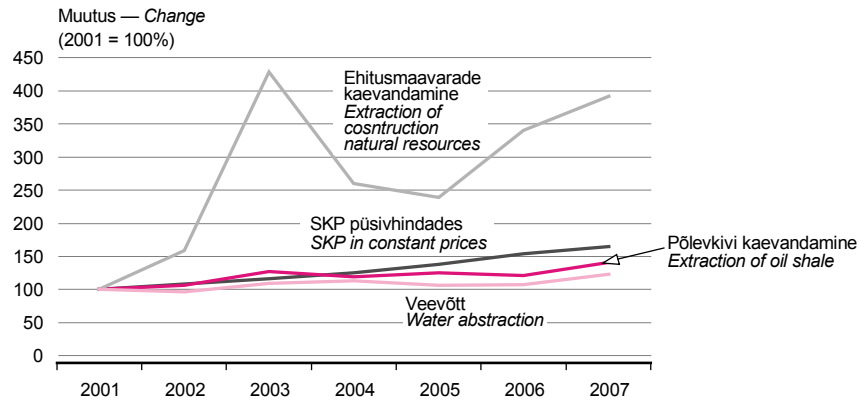
Keskkonnamaksude keskkonnatõhususe puhul on oluline seirata maksustatud kütuste ja ressursside tarbimist ning tekkinud saasteainete koguseid. Keskkonnatasude seaduses on määratletud keskkonnatasude rakendamise eesmärk: „vältida või vähendada loodusvarade kasutamise, saasteainete keskkonda heitmisega ja jäätmete kõrvaldamisega seotud võimalikku kahju“ (Keskkonnatasude ... 2005). Seega tuleks ressursi- ja saastekoguste trende võrrelda ka majanduskasvu iseloomustava SKP trendiga. Nii Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) Millenniumi eesmärkide kui ka OECD ja Euroopa Liidu kuuenda keskkonnategevuskava eesmärk on loodusressursi- ja saastekoguste trendide lahutamine majanduse kasvutrendist, et suurendada riikide majanduse ressursitõhusust ja lisandväärtust.

Loodusressursside kasutuse ning saaste- ja jäätmekoguste muutused võrreldes SKP kasvuga on esitatud joonisel 4 ja 5. Kui veevõtu ja põlevkivi kaevandamise ning saastekoguste kasv on olnud võrreldav SKP kasvuga või sellest väiksem, siis ehitusmaavarade kaevandamise tõus ületab SKP suurenemist märkimisväärselt. Nii suur erinevus majanduskasvu ja ressursikasutuse vahel viitab ilmselt vähesele ressursitasude tõhususele ehitusmaavarade puhul ning samal ajal ilmestab see möödunud ehitusbuumi.

Ehitusmaavarade kaevandamismahu tõus oli suurem kui SKP kasv

Absoluutväärtustes suurenes ehitusmaavarade kaevandamine 867 000 tonnist 2001. aastal 3,4 miljoni tonnini 2007. aastal. Põlevkivi kaevandati 2001. aastal 9,9 miljonit tonni, kuid 2007. aastal juba 14 miljonit tonni. Veevõtt suurenes 2001. aastal 1,5 miljardist kuupmeetrist 1,8 miljardi kuupmeetriini 2007. aastal.

Joonis 4 Muutus loodusressursi kasutuses võrreldes SKP kasvuga, 2001–2007
Figure 4 The change in natural resources use compared with the growth of GDP, 2001–2007

Allikas: Statistikaamet.
Source: Statistics Estonia.

Vaatamata kiirele majanduskasvule vähenes perioodil 2001–2006 õhusaaste saaste koormus, kuid 2007. aastal suurenesid õhusaaste emissioonid eelmise aastaga võrreldes elektrienergia ekspordi tõusu tõttu (joonis 5). 2007. aastal eraldus paiksetest saasteallikatest õhku 86 600 tonni vääveldioksiidi (2001. aastal 87 400 tonni), 24 700 tonni süsinikoksiidi (2001. aastal 21 300 tonni), 19 400 tonni tahkeid osakesi (2001. aastal 56 400 tonni), 16 600 tonni lämmastikoksiidi (2001. aastal 16 200 tonni) ja 7800 tonni lenduvaid osakesi (2001. aastal 8900 tonni).

Üks peamisi õhusaaste tekitajaid on elektrienergia tootmine põlevkivist, mistõttu on see tegevusala maksnud 75% õhusaastetasust (223 miljonit krooni 2007. aastal). Põlevkivi-energeetika sektori negatiivsete keskkonnamõjude vähendamisele on viimasel kümnendil investeeritud palju. Tõhusamad keskkonnavahendid ja puhtam tootmistehnoloogia on kaasa toonud väiksemad õhusaaste emissioonid toodetud energiahulga kohta.

Puhastatud ja seejärel veekogudesse lastud heitvee reostuskoormus on ajavahemikus 2001–2007 vähenenud. 2007. aastal juhiti heitveega pinnaveekogudesse 3200 tonni heljumit (2001. aastal 2500 tonni), 1600 tonni üldlämmastikku (2001. aastal 3100 tonni), 1200 tonni orgaanilisi reoaineid BHT₇^a (2001. aastal 1700 tonni) ja 138 tonni üldfosforit (2001. aastal 192 tonni). Jäätmete kõrvaldamise saastetasuga maksustatakse jäätme koguseid, mis utiliseeritakse (sh ladestatakse). 2007. aastal ladestati kokku 12 200 tonni jäätmeid (2001. aastal 9500 tonni) ehk 57% kogu jäätmetekkest. Olmejäätmeid ladestati 2007. aastal 390 tonni (2001. aastal 403 tonni), mis hõlmas 60% olmejäätmete tekkest.

Keskkonnamaksude tõhususe seire nõuab aega ja andmeid

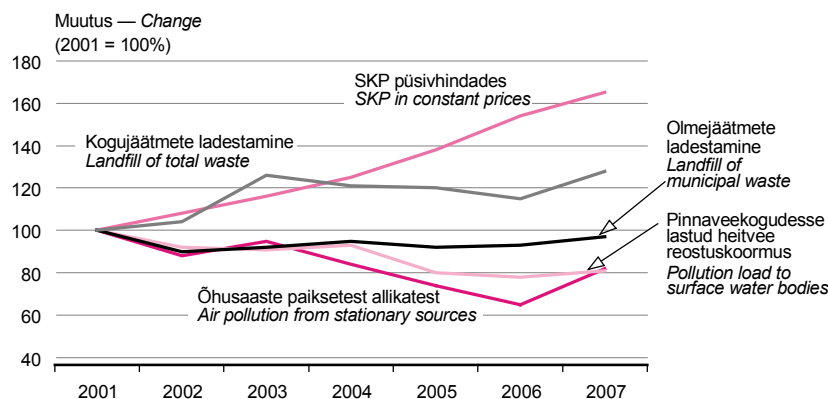
Kuigi keskkonnamaksude eesmärk on muuta tarbimis- ja tootmisharjumused keskkonnasõbralikumaks, ei ole selle eesmärgi täitmise jälgimine lihtne. Nimelt võib keskkonnamaksude mõju olla nähtav vaid teatud aja möödudes, sest majandusprotsessid on aeganõudvad. Keskkonnamaksud innustavad ettevõtet muutma oma tehnoloogiat vähem saastavaks, kuid see eeldab ettevõtetelt esmalt rahamahukaid investeeringuid. Nii võtab majandusmeetmete rakendamistulemuste ilmumine aega.

Teisalt, kui tarbimine, saaste- või kaevandatavad ressursikogused mingil aastal vähenevad, ei saa kohe oletada, et tegemist on keskkonnamaksude positiivse mõjuga. Tekkinud saastekogus ja kasutatud maavara- ja veekogus sõltub tarbimisest, mis omakorda on seotud majandusolukorraga. Majandussurutise ajal lõpetavad paljud ettevõtted oma tege-

^a BHT₇ (bioloogiline hapnikutarve) on hapniku kogus, mis on vajalik orgaaniliste ainete lagunemiseks bioloogilistes lagunemisprotsessides.

vuse või tegutsevad poole mahuga, mistõttu väheneb keskkonnasurve juba iseenesest. Tarbimis- ja tootmisharjumuste muutumisele võivad positiivset mõju avaldada ka muud keskkonnakaitsemeetmed (nt keskkonnastandardid, -nõuded) ja ka üldine keskkonnateadlikkuse tõus ning tehnoloogiline innovatsioon.

Joonis 5 **Saaste- ja jäätmekoguse muutus võrreldes SKP kasvuga, 2001–2007**
Figure 5 *The change in volume of pollution and waste compared with the growth of GDP, 2001–2007*

Allikas: Statistikaamet.
Source: Statistics Estonia.

Keskkonnamaksude jaotus

Keskkonnamaksude rakendamine mõjub majandussektorite konkurentsivõimele ja kodumajapidamiste sissetulekule. Selleks et vastata, millistele majandusharudele mõjuvad keskkonnamaksud positiivselt, millistele negatiivselt ja milline on keskkonnamaksude mõju kodumajapidamistele, on oluline analüüsida keskkonnamaksude jaotust.

Et vaadata, kuidas jaotuvad keskkonnamaksud, tuleb esmalt määratleda keskkonnamaksu maksja. See aga ei ole nii lihtne, kui esmapilgul paistab. Näiteks tuleb lihtsustatult vastata, kas keskkonnamaksu maksja on kütust importiv ettevõtte, kes kõigepealt tasub aktsiisi, või kütuse tarbija, kes kütuse eest tasudes maksab kinni ka aktsiisi.

Sarnane küsimus kerkib üles ka energeetikasektori ettevõtte makstud keskkonnatasude juures. Eestis põhineb peagu kogu elektritootmine põlevkivil (2007. aastal toodeti üle 95% elektrienergiast põlevkivist). Valikute puudumisel maksavad tarbijad elektri hinna sees kinni ka põlevkivielektri tootmise keskkonnatasud. Põlevkivienergeetika on aga suure keskkonnasurvega tegevusala, mistõttu maksab see sektor 59% saastetasude kogusummast. Elektritootmise sektori keskkonnatasud kokku olid 2007. aastal 472 miljonit krooni. Prügilaste makstud jäätmete kõrvaldamise saastetasu kajastub prügiveo hinnas ja selle maksab lõpuks kinni prügiveoteenuse tarbija. Sama on ka veeettevõtete makstud vee erikasutusõiguse tasu ja heitvee saastetasuga, mis sisalduvad veehinnas.

Statistikaameti uuringus „Keskkonnamaksud“ hinnati lõpptarbijate keskkonnamaksude jaotust. Selleks jaotati põlevkivielektri tootmise keskkonnatasud elektritarbimise ja kütuseaktsiis kütusekasutuse järgi kodumajapidamissektorisse ja majandusharudesse ning prügilaste ja vee-ettevõtete keskkonnatasud prügiveo- ja vee teenuse tarbijate tegevusaladesse. Statistikaameti uuringus ei käsitletud seda, kui palju maksab lõpptarbija keskkonnamakse muude toodete või teenuste hindades.

Vastavalt Statistikaameti keskkonnamaksude uuringule tasusid ettevõtted, asutused ja kodumajapidamised 2007. aastal keskkonnamakse kokku 5,3 miljardit krooni. Kodumajapidamissektor oli Statistikaameti uuringu tulemuste järgi suurim keskkonnamakse maksev sektor. Kodumajapidamised maksid 2007. aastal kokku 1,7 miljardit krooni keskkonnamakse ehk 35% keskkonnamaksude kogusummast.

Enamik (97%) kodumajapidamiste makstud keskkonnamaksudest olid kaudsed ehk keskkonnamaksud toote või teenuse hinna sees (tabel 2). Kaudsed keskkonnamaksud on kütuseaktsiis, keskkonnatasud prügiveo, vee- ja elektri hinna sees ning elektritootmissektori

Kodumajapidamiste olulisemad keskkonnamaksud on seotud transpordi (kütuseaktsiis), soojamajanduse ja elektritarbimisega

keskkonnatasud. Kodumajapidamised maksid kütuseaktsiisi 1,5 miljardit krooni, elektri hinna sees keskkonnatasusid 148 miljonit krooni. Keskkonnatasud vee- ja prügiveo hinnas hõlmasid 37 miljonit krooni.

Otseseid keskkonnamakse on kodumajapidamistel väga vähe (tabel 2). Raskeveokimaksu maksavad need, kellel on veoauto, riigilõiv sõiduki registreerimise eest on neil, kes registreerivad oma sõiduki. Harrastuskalapüügi eest maksavad inimesed, kes kalastavad kalastuskaardi alusel. Suurima osa kodumajapidamiste otsestest keskkonnamaksudest hõlmas riigilõiv sõidukite registreerimise eest (44 miljonit krooni).

Tabel 2 **Kodumajapidamiste otsesed ja kaudsed keskkonnamaksud, 2007**
Table 2 *Households' direct and indirect environmental taxes, 2007*

Keskkonnamaksud	Tuhat krooni Thousand kroons	%	Environmental tax
Otsesed keskkonnamaksud	53 523	3,2	Direct environmental taxes:
riigilõiv sõidukite registreerimise eest	43 695	2,6	State fee for registration of vehicles
harrastuskalapüügiõiguse tasu	6 590	0,4	Recreational fishing charge
raskeveokimaks	3 238	0,2	Heavy goods vehicles tax
Kaudsed keskkonnamaksud	1 653 753	96,8	Indirect environmental taxes
kütuseaktsiis	1 468 696	86,0	Energy excise duty
vee-ettevõtete vee erikasutusõiguse tasu	14 670	0,9	Water abstraction charge from water distribution service
vee-ettevõtete heitvee saastetasu	9 791	0,6	Water pollution charge from wastewater collection and treatment service
jäätmeäritajate saastetasu jäätmete kõrvaldamisest	12 330	0,7	Waste disposal charge from waste collection
elektritootmissektori keskkonnatasud	148 266	8,6	Environmental charges of sector of electricity production, incl.
õhusaastetasu	45 376	2,7	air pollution charge
saastetasu jäätmete kõrvaldamisest	52 407	3,0	waste disposal charge
maavarade kaevandamisõiguse tasu	31 492	1,8	mineral resources extraction charge
vee erikasutusõiguse tasu	17 251	1,0	water abstraction charge
heitvee saastetasu	1 740	0,1	water pollution charge
Kokku	1 707 276	100,0	Total

Allikas: Statistikaameti uuring „Keskkonnamaksud“.
Source: Statistics Estonia's survey „Environmental taxes“.

Maanteetransport ja ehitus olid ettevõtete tegevusaladest suurimad keskkonnamaksu maksjad

Kodumajapidamiste järel olid suuruselt teised keskkonnamaksu maksjad maanteetranspordiga tegelevad ettevõtted. Nende keskkonnamaksud küündisid 2007. aastal 625 miljoni kroonini ja hõlmasid 13% keskkonnamaksude kogusummast. Maanteetranspordiga tegelevate ettevõtete keskkonnamaksudest hõlmas suurema osa kütuseaktsiis (569 miljonit krooni).

Järgnesid ehitusettevõtted 431 miljoni krooniga (9% keskkonnamaksude kogusummast) ning hulgi- ja jaekaubandusettevõtted 359 miljoni krooniga (7% keskkonnamaksude kogusummast). Ülejäänud majandustegevustes ei ületanud keskkonnamaksud 3% keskkonnamaksude kogusummast. Keskkonnamakse maksavad suuremad sektorid on esitatud tabelis 3.

Tabel 3 Keskkonnamaksude jaotus^a, 2007
Table 3 Environmental tax distribution^a, 2007

Majandusharu	Makstud keskkonnamaksud Paid environmental taxes		Economic sector
	Tuhat krooni Thousand kroons	%	
Kodumajapidamised	1 707 277	35	Households
Maanteetransport	625 300	13	Land transport
Ehitus	430 800	9	Construction
Hulgi- ja jaekaubandus	358 500	7	Wholesale; retail sale
Kinnisvara; rentimine	141 100	3	Real estate; renting
Elektritootmine	135 700	3	Production of electricity
Avalik haldus	119 240	2	Public administration
Mittermetalletest mineraalidest toodete tootmine	115 925	2	Manufacture of non-metallic mineral products
Toiduainete ja jookide tootmine	114 900	2	Manufacture of food products/beverages
Puidutoodete tootmine	108 300	2	Manufacture of wood products
Muu kaevandamine	107 400	2	Other mining/quarrying
Põlevkiviõli tootmine	103 958	2	Extraction of oil shale
Veondusega seotud tegevusalad; reisibüroode tegevus	76 905	2	Supporting transport activities; travel agencies
Muud tegevusalad	726 053	16	Other activities
Kokku	4 871 358	100	Total

^a Kasvava metsa raieõiguse tasu (214 miljonit krooni), kutselise kalapüügiõiguse tasu (11 miljonit krooni) ja jahipiirkonna kasutusõiguse tasu (6 miljonit krooni) ei jaotatud majandusharudesse, sest puudub teave nende keskkonnatasude jaotamiseks.

^a Forest stand cutting charge (214 million kroons), commercial fishing charge (11 million kroons) and hunting charge (6 million kroons) were excluded from distribution of paid environmental tax into sector because of lack of data for tax distribution.

Allikas: Statistikaameti uuring „Keskkonnamaksud“.
Source: Statistics Estonia's survey „Environmental taxes“.

Tegevusala osatähtsus kõigis keskkonnamaksudes ei näita veel kogu keskkonnamaksude koormust sellel tegevusalal. Kuigi keskkonnamaks ühel tegevusalal võib olla väike võrreldes mõne teise tegevusala keskkonnamaksuga, võib see keskkonnamaks hõlmata küllalt suure osa kogu selle tegevuse maksukoormusest. Seega võib keskkonnamaksu suurenemine mõjutada ühte tegevusala tunduvalt rohkem kui teist.

Osa ettevõtete keskkonnamaksudest tasuvad toodete ja teenuse tarbijad (nt maantee-transportiga tegelevate ettevõtete keskkonnamaksud lisatakse transportiteenuse hinnale). Teenuse või toote hinnaelastsusest^b sõltub aga see, mil määral toote või teenuse hinnamuutus mõjutab tarbimist. Selles uuringus toodete ja teenuste hinnaelastsust eraldi ei analüüsitud. Kõrgemad keskkonnamaksud toote ja teenuse hinna sees suurendavad hinda ja sellega antakse konkurentsieelis väiksema keskkonnamõjuga toodetele ja teenustele.

Tootmiskulude ja seetõttu ka maksude (sh keskkonnamaksude) mõju on üks, kuid mitte alati määrav aspekt, millest sõltub majandusharude konkurentsivõime. Keskkonnamaksude mõju võib olla väga erinev sõltuvalt tööstussektori materjali- ja energia ning ka tööjõumahukusest. Konkurentsivõime puhul on samuti vaja hinnata keskkonnamaksude osatähtsust ettevõtte kogukulude (sh maksude) struktuuris. Peale selle on vaja jälgida, kuidas konkreetsete maksude muutus mõjutab ettevõtte kasumlikkust. Ökoloogilise maksureformi idee järgi, mille puhul vähendatakse paralleelselt keskkonnatasude tõusuga üksikisiku tulumaksu, on võitjad tööjõumahukamad majandussektorid.

^b Hinnaelastsus on nõutava või pakutava koguse muutus, mis tuleneb hinnamuutusest. Elastsus on suur, kui väike hinnamuutus põhjustab suure muutuse toote ja teenuse tarbimismahus. Hinnaelastsus on väike siis, kui hinna mõju toodete ja teenuste tarbimismahule (kogusele) on väike.

Kokkuvõte

Artiklis kirjeldatud Statistikaameti keskkonnamaksude uuring ja selle raames loodud keskkonnamaksude andmestik on oluline sisend ökoloogilise maksureformi seiresüsteemi kujundamisprotsessis. Uuring andis võimaluse heita pilk keskkonnamaksude jaotumusele. Tähtis on uuringus tõstatatud küsimus selle kohta, keda lugeda keskkonnamaksu maksjaks. Uuringu andmestik andis hea ülevaate sektoritest, mis olid tundlikud nt keskkonnatasude või hoopis kütuseaktsiisi muutuste suhtes.

Selleks et anda põhjalikumaid vastuseid keskkonnamaksude keskkonnatõhususe ja majandussektorite konkurentsivõime kohta, tuleb edaspidi analüüsi kaasata ka loodusvarade andmebaasid ja saasteainevoogude andmed. Et modelleerida muutuvate keskkonnamaksude mõju kodumajapidamistele ja majandussektoritele, on oluline analüüsida loodusvarade ja saasteainetega seotud toodete ja teenuste hinnainfot. Keskkonna- ja majandusandmed on osa laiemast jätkusuutliku arengu ning innovatsiooni hindamise statistikast. Keskkonnamaksude, keskkonnakaitsekulutuste ja loodusvarade ning saasteainete arvestustel on kindel roll Eesti looduskapitali olukorra ja muutuste hindamisel ning vajalike poliitikasoovituste kujundamisel.

Märkused

Saastetasu saasteainete heitmisel välisõhku

Saasteainete välisõhku heitmisel maksustatakse järgmisi õhusaasteaineid ja -ühendeid: vääveldioksiid või muud anorgaanilised väävlühendid, süsinikoksiid, süsinikdioksiid, tahked osakesed (PM10 jt), lämmastikoksiid, lenduvad orgaanilised ühendid, merkaptaan, raskemetallid ja raskmetalliühendid.

Saastetasu saasteainete heitmisel veekogusse, põhjavekke ja pinnasesse

Saasteainete heitmisel veekogusse, põhjavekke ja pinnasesse maksustatakse saastetasuga orgaanilisi aineid, fosforiühendeid, lämmastikuühendeid, heeliumit, sulfaate, ühealuselisi fenole, naftat, naftasaadusi, mineraalõli ning tahke kütuse ja muu orgaanilise aine termilise töötlemise vedelsaadusi. Samuti maksustatakse heitvett, mille pH on suurem kui 9,0 või väiksem kui 6,0, ja muid veekeskkonnale ohtlikke aineid veeseaduse tähenduses.

Jäätmete kõrvaldamise saastetasu

Jäätmete kõrvaldamise saastetasuga maksustatakse jäätmeid, mida ladestatakse prügilasse, põletatakse või muul moel kõrvaldatakse. Maksustatavad jäätmed on tavajäätmed, ohtlikud jäätmed, olmejäätmed, püsijäätmed. Eraldi nimetatakse maksustatud jäätmetest asbesti sisaldavate ehitusmaterjalide jäätmeid, ehitus- ja lammutusjäätmeid, välispuistangutesse ladestatavat põlevkivi aherainet (sh rikastusjäätmeid), põlevkivi lend- ja koldetuhka, tsemendi klinkritolmu, põlevkivi poolkoksi ning jäätmeid, milles on puidukaitseaineid, anorgaanilisi pestitsiide, asbesti, arseeni, pliidi, elavhõbedat, kaadmiumi, tsüaniide, polüklooritud bifenuüle ja terfenüüle (PCB-d, PCT-d) või orgaanilisi pestitsiide.

Pakendiaktsiis

Pakendiaktsiisiga maksustatakse Eestis täidetud, teisest Euroopa liikmesriigist soetatud ja imporditud pakendit (klaas, keraamika, plastik, metall, paber, kartong ja muu pakend).

Maavara kaevandamisõiguse tasu

Maavara kaevandamisõiguse tasuga maksustatakse riigile kuuluva maavaravaru kaevandamist, kasutamist ja selle kasutuskõlbmatuks muutmist. Maksustatud maavarad on dolokivi, kruus, liiv, lubjakivi, põlevkivi, savi, turvas, fosforiit, kristalliline ehituskivi.

Vee erikasutusõiguse tasu

Vee erikasutusõigusega maksustatakse pinnavee- ja põhjaveevõttu, kui ööpäevas võetakse vähemalt 30 kuupmeetrit pinnavett või 5 kuupmeetrit põhjavett (v.a mineraalvee korral). Peale joogi- ja tehnoloogilise vee on maksustatud ka kaevandus- ja karjääri- ning jahutusvesi.

Kalapüügiõiguse tasu

Kalapüügiõiguse tasu makstakse õiguse eest püüda veekogudest kalu või korjata veetaimi. Kalapüügiõiguse tasu arvestamine on erinev olenevalt kalapüügiõigusest (kutseline kalapüük, eripüük, harrastuspüük).

Kasvava metsa raieõiguse tasu

Kasvava metsa raieõiguse tasuga on maksustatud ainult uuendusraie riigimetsas. Erametsa omanikud ei pea maksma keskkonnatasu, kuid puidumüügi või uuendusraieõiguse müügi korral peavad nad maksma 26%-list tulumaksu.

Jahipiirkonna kasutusõiguse tasu	Jahipiirkonna kasutusõiguse tasuga antakse õigus kasutada jahipiirkonda, võttes tasumäärades arvesse jahipiirkonna kvaliteeti ja jahitavat looma.
Kütuseaktsiis	Kütuseaktsiisiga maksustatakse pliivaba- ja pliibensiini, lennukibensiini, diislikütust, eriotstarbelist diislikütust, vedelgaasi, metaani, petrooleumi, kerget kütteõli, rasket kütteõli, kivisütt, pruunsütt ja koksi.
Elektriaktsiis	Elektriaktsiis rakendus süsihappegaasi saastetasu asemel 01.01.2008.
Raskeveokimaks	Raskeveokimaksuga maksustatakse liiklusregistris registreeritud, veoste vedamiseks ette nähtud vähemalt 12-tonniseid veoautosid ja veoautost ning vähemalt ühest haagisest koosnevat vähemalt 12-tonniseid autoronge.
Sõidukite registreerimise riigilõiv	Sõidukite registreerimise riigilõivu tasutakse mootorsõidukite, laevade ja õhusõidukite registreerimise eest.

Kirjandus

References

Environmental taxes — A statistical guide. European Communities. (2001). Eurostat

Keskkonnatasude seadus. (2005). Riigi Teataja. [www] <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=969301> (30.07.2009).

Kraav, E., Lüpsik, S. (2008). 18 aastat keskkonnamaksusid Eestis. Ettekanne. Keskkonnaministeerium.

The Political Economy of Environmentally Related Taxes. (2006). OECD.

Riigieelarve laekumine. (s.a.). Maksu- ja Tolliamet [www] <http://www.emta.ee/14183> (1.11.2008).

Ulst, E., Hanson, M. (1996). Riigirahandus II: Maksundusõpetus. Tartu Ülikooli Kirjastus, Tartu.